

УДК 342.51

М. В. КОЖУШКО,*здобувач**Харківського національного університету внутрішніх справ*

ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ КУРСАНТІВ ТА СЛУХАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ

Сформульовано поняття виховної роботи курсантів та слухачів вищих навчальних закладів
Міністерства внутрішніх справ України, уточнено її мету, завдання та функції.

Конструктивне та дієве функціонування правоохоронних органів нашої країни на сучасному етапі розвитку суспільних відносин, побудови демократичної та правової держави безпосередньо залежить від якісної підготовки кадрового потенціалу, виховної роботи у напрямку формування професійної етики курсантів та слухачів вищих навчальних закладів. Поступово простежується позитивна тенденція в названому напрямку, що приводить до суттєвого підвищення ролі людського фактора в діяльності правоохоронних органів, зростання залежності останнього від якості, мотивації та характеру використання персоналу в цілому і кожного працівника окремо.

Проведення виховної роботи розглядається як довгостроковий фактор успішного функціонування організації [1, с. 3]. Надзвичайно актуальними ці положення є для МВС України, що зумовлено сукупністю чинників. Сьогодні переглядаються завдання та функції виховної роботи з кадрами МВС України, що значною мірою пов'язано з процесами, які відбуваються у соціально-економічному та політичному житті України. Цим пояснюється особлива увага до розроблення проблем виховної роботи у напрямі формування професійної етики курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України, що і визначає мету дослідження даної статті.

Різним аспектам проведення виховної роботи у напрямі формування професійної етики курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України присвячена достатня джерельна база. Так, дана проблематика знайшла своє відображення у працях таких видатних вітчизняних та зарубіжних вчених, як В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Н. П. Матюхіна, С. С. Сливка, В. А. Мінаєв, О. В. Буданов, В. С. Медведєв, П. В. Мельник, Т. С. Ткаченко тощо. Однак, незважаючи на широкий та ґрунтовний аналіз проведених досліджень, присвя-

чених тим чи іншим питанням виховної роботи з курсантами та слухачами вищих навчальних закладів МВС України, все ж таки багато з них на сьогодні залишаються дискусійними і потребують додаткового опрацювання.

Важливою передумовою з'ясування сутності виховної роботи є встановлення її головної мети. У Положенні про організацію виховної роботи з особовим складом органів і підрозділів внутрішніх справ України зазначено, що метою виховної роботи є цілеспрямоване формування правосвідомості та особистісних якостей працівників органів і підрозділів внутрішніх справ України відповідно до загальнолюдських та національних морально-етичних норм і вимог служби. Хоча дефініція «виховна робота» в даному контексті вживається надто широко – комплекс організаційних, морально-психологічних, інформаційних, педагогічних, правових, культурно-просвітницьких та соціальних заходів, спрямованих на забезпечення формування і розвитку у працівників особистої відповідальності за свідоме виконання вимог Конституції та законів України, вірності Присязі, Кодексу честі, високої духовної культури і моральних якостей, почуття патріотизму і державного світогляду, засвоєння морально-етичних норм поведінки [2]. У чинному законодавстві міститься визначення індивідуальної виховної роботи, під якою розуміють систему психолого-педагогічних впливів стосовно кожної особи, спрямовану на максимальне врахування вікових, соціальних та індивідуальних особливостей особистості з метою її всебічного розвитку та підготовки до успішних дій в умовах війни [3, с. 263]. Проте дане формулювання спрямоване суто на військовослужбовців.

Отже, на основі наведених визначень можна зробити висновок, що виховна робота курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України – це комплекс організаційно-педагогічних та соціально-культурних заходів,

покликаних формувати у курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України повагу до чинного законодавства, відданості народу України та вірності Присязі, високої дисциплінованості, шанування високих морально-етичних та естетичних якостей особистості.

Визначаючи той чи інший вид діяльності, важливо з'ясувати першочергові завдання. З точки зору філософії, завдання являє собою необхідність для суб'єкта (суспільства, соціальної спільноти, особи) здійснити у майбутньому визначену діяльність [4, с. 196]. Також завдання розглядають як сукупність проблем, що потребують вирішення для досягнення цілей в даних конкретних обставинах при наявності ресурсів [5, с. 145]; виконання всього, реалізація чого забезпечується ним чи повинна забезпечуватися [6, с. 60]; наперед визначений, регламентований для виконання обсяг роботи, справа, настанова, розпорядження виконати певне доручення [7, с. 40]. Таким чином, завдання – це те, що потребує негайного виконання або виконання в майбутньому.

Які ж завдання постають у процесі реалізації виховної роботи курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України? Завданням функціонування складної системи виховної роботи є формування правового розуміння, без якого неможливо надати правильну юридичну оцінку реальних життєвих обставин (юридична кваліфікація), що забезпечує якісну реалізацію норм права [8, с. 11]. Для того, щоб виховний процес мав позитивні наслідки, необхідно максимально точно сформулювати завдання.

У юридичній літературі існує багато точок зору щодо визначення завдань виховної роботи. Так, на думку О. В. Дамаскіна та В. Р. Зюбіна, завдання виховного процесу курсантів слід класифікувати на: по-перше, безпосередні: а) підвищення поінформованості про зміст явища, яке вивчається; б) засвоєння поставлених вимог; в) формування переконання в соціальній необхідності, корисності й обов'язковості тієї чи іншої поведінки; г) втілення міцних навичок дозволеної поведінки. По-друге, основні: а) засвоєння правил поведінки, необхідних для успішного виконання посадових функцій; б) ефективне виконання засобів у проведенні організаторської і виховної роботи у військових підрозділах та частинах. По-третє, загальні: формування правомірної поведінки і забезпечення режиму законності [9, с. 9–10]. Дана позиція видається достатньо слушною, оскільки метою виховної роботи є підвищення

правосвідомості особистості. Доповнюючи зазначені думки, М. К. Козир звертає увагу на наступні завдання виховного процесу: формування у кожного системи знань з питань основ держави і права, розвиток інтересів до цієї галузі знань і зв'язок права з життям; формування поваги до держави, до її конкретних органів; прищеплення навичок правомірної поведінки; виховання нетерпимості до різних правопорушень; формування потреби та вміння активно захищати в установленому законом порядку свої права та законні інтереси інших осіб; формування уміння протистояти хибним поглядам на нашу державу, її закони [10, с. 11].

Проводячи дослідження правового виховання молоді в сучасних умовах, Є. А. Волков до основних завдань виховної роботи відносить: а) знання місця права в суспільстві, його значення, напрямків правового регулювання, принципів цього регулювання; б) знання норм та інститутів різних галузей права в межах, необхідних для побутової, навчальної, трудової, суспільної діяльності; в) навички застосування права в конкретних ситуаціях, комплексні характеристики варіантів вчинків не тільки як правильних чи неправильних, поганих чи хороших, але й законних і незаконних; г) ставлення до права як високої соціальної цінності, носія ідеї справедливості; д) ставлення до правозастосовної практики як до забезпечення життя закону; е) внутрішня готовність до дотримання правових принципів і конкретних вимог правомірної поведінки; є) готовність сприяти правомірній поведінці інших осіб [11, с. 7].

У науково-практичному посібнику «Організаційно-правові засади професійної підготовки персоналу органів внутрішніх справ України» В. С. Венедиктов, М. І. Іншин та М. М. Клемпарський до основних завдань виховної роботи курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України відносять: 1) виховання в душі відданості народу України та вірності Присязі державного службовця; 2) прищеплення почуття глибокої поваги до Конституції України, законів, що стоять на сторожі прав та інтересів громадян; 3) вироблення та закріплення високих моральних якостей: суворого дотримання норм і принципів загальнолюдської моралі, сумлінного ставлення до праці і навчання, стійкості, мужності, чесності і безкомпромісності при виконанні службового обов'язку та боротьби зі злочинністю; 4) естетичне виховання, розвиток почуття прекрасного, прилучення до багатств національної і світової культури, духовних цінностей; 5) зміцнення і

збереження здоров'я, розвиток фізичної сили і витримки, швидкої орієнтації і реакції, вміння успішно діяти в умовах великого фізичного і психологічного напруження [12, с. 201]. Однак слід враховувати те, що виховна робота повинна мати як індивідуалізований, так і колективний характер.

На нашу думку, завдання виховної роботи у напрямку формування професійної етики курсантів і слухачів в навчальних закладах МВС України повинні ґрунтуватися на сучасних тенденціях суспільного розвитку та перспективного реформування ОВС України. До таких завдань слід відносити: по-перше, формування поваги до Конституції України та чинного законодавства, а також свідомого та беззаперечного їх виконання; по-друге, вироблення високих морально-етичних та естетичних якостей; по-третє, зміцнення дисципліни, патріотизму та поваги до українського народу; по-четверте, поглиблення навичок у сфері культурного та загальносоціального рівнів; по-п'яте, узагальнення і поширення позитивного досвіду виховної роботи тощо.

Поряд із науковим аналізом таких важливих компонентів, як мета і завдання виховної роботи курсантів і слухачів у навчальних закладах МВС України, не менш актуальним є з'ясування її основоположних функцій. Слід зауважити, що на сьогодні не існує єдиного розуміння поняття «функція». Це пояснюється тим, що представники різних галузей права намагаються розкрити сутність цього поняття з позиції тієї чи іншої науки. Представники філософії вважають, що функція (лат. *functio* – виконання, здійснення) – це спосіб дії речі або елемента системи, який спрямований на досягнення певного ефекту [4, с. 564]; засоби досягнення мети, які базуються на доцільних якостях системи [13, с. 28]. У соціології функція являє собою стійкий спосіб активної взаємодії речей, при якому зміна одних об'єктів приводить до зміни інших; роль, яку відіграє певний елемент соціальної системи в її організації як цілого, у здійсненні цілей та інтересів соціальних груп та класів; залежність між різними соціальними процесами, яка виражається у функціональній залежності змінних; стандартизована, соціальна дія, що регулюється певними нормами і контролюється соціальними інститутами [14, с. 397]. Тобто функція передбачає виконання чи реалізацію поставлених завдань в інтересах суспільства.

Дослідження функцій виховного процесу курсантів та слухачів супроводжується необ-

хідністю їх практичної та теоретичної класифікації.

На думку Л. Є. Баліна, функції виховної роботи необхідно поділяти на: формування правосвідомості підростаючого покоління, підвищення культури в роботі державних і суспільних організацій, зміцнення державної і трудової дисципліни в усіх сферах діяльності членів суспільства, запобігання правопорушенням [15, с. 17]. У свою чергу, А. К. Котов зазначає, що правова агітація і пропаганда юридичних знань, правова освіта, профілактика правопорушень є функціями виховної роботи [16, с. 15–16]. Щодо курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України, то, на думку С. М. Легуша, до функцій виховного процесу належать: пізнавальна, регулятивна, охоронна, прогностично-евристична, ідеологічно-виховна, практико-прикладна, комунікативна, профілактична функції [17, с. 11]. Г. І. Балюк указує на наявність громадсько-перетворюючої, пізнавальної, аксіологічної, семіотичної (інформаційної) та комунікативної функцій виховної роботи [18, с. 5–6]. Ми вважаємо, що вищезазначені функції слід доповнити оцінюючою. Розглянемо деякі з них.

1. Ідеологічно-виховна функція є найважливішою серед функцій правової культури особи. Вона передбачає формування в людини навичок правомірної поведінки, дотримання вимог чинного законодавства. Дана функція є інтегративною, оскільки об'єднує інші функції правової культури індивіда: інформаційну, пізнавальну, комунікативну [19, с. 24–29]. Виховна функція сприяє інтелектуальному розвитку особистості, формує стійкий інтерес і зацікавленість у суспільно корисній, суспільно-правовій діяльності. Такий інтерес є і найактивнішим збудником правової активності людини.

2. Пізнавальна функція покликана сприяти узгодженню суспільних, групових та особистих інтересів, поставити людину в центр суспільного розвитку, створити їй гідні умови життя й праці, забезпечити соціальну справедливість, політичну волю, можливість усебічного розвитку. Ця функція пов'язана зі створенням правових і моральних гарантій таких загальнолюдських цінностей, як чесність і порядність, доброта й милосердя, моральний самоконтроль і совісність, людська гідність та свобода вибору.

3. Пізнавальна функція знаходиться в тісному взаємозв'язку з оцінюючою функцією. Оцінюючи власні вчинки або вчинки інших, людина формує уявлення як про власний

внутрішній світ, так і про внутрішній світ інших людей. З цього приводу Л. А. Попов слушно зауважує, що коли мораль надає оцінку загальному стану моральності, вона до певної міри відкриває нам, наскільки дії держави відповідають вищим загальнолюдським цінностям, стратегічному напрямку в розвитку історії [20, с. 54]. Саме моральні якості є необхідною умовою будь-якого пізнання, і особливо наукового.

4. Регулятивна функція спрямована, перш за все, на реалізацію стабільного та прогресивного функціонування суспільних відносин шляхом визначення для індивідів і соціальних груп відповідних стандартів суспільно корисної поведінки. Дана функція здійснюється засобами правових настанов і ціннісно-правових орієнтацій, що синтезують у собі всі інші джерела правової активності. Результат цієї активності – реакція у вигляді правомірної чи протиправної поведінки [21, с. 57].

5. Комунікативна функція – функція соціального спілкування, яка забезпечує адекватність взаєморозуміння. За допомогою цієї функції відбувається обмін інформацією, зіставлення теоретичних засад виховного процесу з вимогами правової практики, а запровадження новітніх технологій у виховну роботу, у свою чергу, створює передумови для ефективної реалізації морально-етичних якостей.

На основі викладеного матеріалу можна зробити висновок, що вказані функції виховного процесу у напрямку формування професійної етики курсантів і слухачів у навчальних закладах МВС України певною мірою сприяють підготовці правоохоронця, який зобов'язаний бути не тільки висококваліфікованим фахівцем, а й усебічно розвинутою і гуманістично спрямованою людиною з широким світоглядом, високим рівнем політичної та моральної культури.

Список використаної літератури

1. Матюхіна Н. П. Управління персоналом органів внутрішніх справ України (теоретичні та прикладні аспекти) : монографія / Матюхіна Н. П. ; за заг. ред. Бандурки О. М. – Х. : Вид-во ун-ту внутр. справ, 1999. – 287 с.
2. Про затвердження Положення про організацію виховної роботи з особовим складом органів і підрозділів внутрішніх справ України : наказ М-ва внутр. справ України від 17 черв. 2000 р. № 385. – К., 2000. – 8 с.
3. План спільних заходів з органами військової прокуратури щодо правового виховання прикордонників, запобігання правопорушенням у ПВУ в 2002 р. від 29 груд. 2001 р.
4. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. – К. : Голов. редкол. УРЕ, 1973. – 560 с.
5. Лазарев Б. М. Государственное управление на этапе перестройки / Б. М. Лазарев. – М. : Юрид. лит., 1988. – 320 с.
6. Драго Р. Административная наука / Р. Драго ; пер. с фр. Л. Энтина ; ред. и послесл. Б. Лазарева. – М. : Прогресс, 1982. – 245 с.
7. Словник української мови : в 11 т. Т. 4. – К. : Наук. думка, 1973. – 840 с.
8. Бойков А. Д. О состоянии и задачах научных исследований проблем правосознания и правового воспитания / А. Д. Бойков // Вопросы эффективности правового воспитания : сб. науч. трудов. – М. : Наука, 1977. – С. 9–28.
9. Дамаскин О. В. Правовое воспитание курсантов. Готовится приказ / О. В. Дамаскин, В. Р. Зюбин. – М. : Воениздат, 1990. – 92 с.
10. Козир М. К. Організація правового виховання неповнолітніх у закладах освіти : навч. -метод. посіб. / М. К. Козир, Н. В. Шость ; за ред. Н. В. Різдва. – Х. : ХОІУВ, 1996. – 28 с.
11. Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності : матеріали підсумкової наук. конф. курсантів та студ. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. – 352 с.
12. Організаційно-правові засади професійної підготовки персоналу органів внутрішніх справ України : наук.-практ. посіб. / В. С. Венедиктов, М. І. Іншин, М. М. Клемпарський та ін. ; за заг. ред. В. С. Венедиктова. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 212 с.
13. Протасов В. Н. Правоотношение как система / В. Н. Протасов. – М. : Юрид. лит., 1991. – 143 с.
14. Социологический энциклопедический словарь / ред.-координатор Г. В. Осипов. – М. : ИНФРА-М – Норма, 1998. – 397 с.
15. Балин Л. Е. Правовое воспитание и предупреждение правонарушений органами внутренних дел : учеб. пособие / Л. Е. Балин. – Ташкент : НИИРИО Ташкент. ВШ МВД СССР, 1977. – 80 с.
16. Котов А. К. Роль трудового коллектива в правовом воспитании рабочих и служащих : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук / А. К. Котов. – Алма-Ата, 1982. – 21 с.
17. Легуша С. М. Сутність, функції та механізм правового виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / С. М. Легуша. – К., 2002. – 18 с.

18. Балюк Г. И. Взаимосвязь правовой культуры и социалистической демократии / Г. И. Балюк. – К. : Знание, 1984. – 48 с.
19. Зорченко Е. А. Воспитание правовой культуры молодежи / Е. А. Зорченко. – Минск : Беларусь, 1986. – 79 с.
20. Попов Л. А. Этика : курс лекций / Л. А. Попов. – М. : Центр, 1998. – 160 с.
21. Каминская В. И. Правосознание как элемент правовой культуры / В. И. Каминская, А. Р. Ратинов // Правовая культура и вопросы правового воспитания. – М. : Наука, 1974. – С. 73–78.

Надійшла до редколегії 10.03.2011

**КОЖУШКО М. В. ЗАДАНИЯ И ФУНКЦИИ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ
ПО ФОРМИРОВАНИЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ЭТИКИ КУРСАНТОВ
И СЛУШАТЕЛЕЙ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ МВД УКРАИНЫ**

Сформулировано понятие воспитательной работы курсантов и слушателей высших учебных заведений Министерства внутренних дел Украины, уточнены её цель, задание и функции.

**KOZHUSHKO M. TASKS AND FUNCTIONS OF EDUCATOR WORK OF STUDENTS
AND LISTENERS OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF MINISTRY
OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE**

The concept of educator work of students and listeners of higher educational establishments of Ministry of Internal Affairs of Ukraine is formulated, its aim, task and functions is specified.